

Bir italyan şairinin Nəsimi haqqında qeydləri

You Tube-da şairimizin adını axtarsanız, yaxşı qrafika və şeir olan sadə bir video görünəcəkdir. "Haradasan?" deyə səyyah şair Varlıqdan soruşur ... Əlbəttə ki, Nəsiminin geniş və rəngarəng sənətini You Tube videosuna sığışdırmaq və ya bir neçə misra ilə onların mənasını tükətmək olmaz. Lakin bu sual dərhal məni cəlb etdi. "Haradasan"?

Bir qadını və ya övladlarını sevən sevgilinin sualı, kiminsə haqqında düşündüyümüz və ya narahat olduğumuz zaman telefonlarımıza yazdığımız sual ... Haradasan? Dua edən, axtaran şəxsin sualı. Özü özünə yetməyən insanın sualı. Şeir də belədir: axtaran, sevən, dua edən, özü özünə yetməyən bir söz...

Haradasan? Başqa bir səyyah şair də bu sualı verirdi. İtaliya poeziyasının mənşəyində dayanan bir müqəddəs və şair San Francesco d'Assisi. Şərq rahiblərinin eyni təvazökar gücü ilə Uca Allaha müraciət edirdi. Məhz bu səbəbdən səkkiz yüz il əvvəl Sultanla söhbətə cəlb edildi.

Müqəddəs şair haradasan deyə uca Allaha, onun ruhuna sual verir ... Tanrının və "mən"in "axtarışı", bütün dövrlərin poeziyasında davamlı həyat metaforasıdır. Axtarış dua və küfrə çevrilir və ya boşluq içində bir çıxıntı olur. Kral Davudun Zəburlarında, Jun de la Cruzun bəndlərində və ya Paul Celan'ın Zəburunda olduğu kimi. Hətta Giorgio Caproninin son italyan şeirində olduğu kimi.

"Haradasan?" sizin şair və bizim şair soruşur. Bəlkə də nəticədə bütün şairlər bunu soruşurlar ... Sözlərin izlədiyi varlıq, işarə və hava, nəfəs və ruh haradadır? Misirdə anadan olmuş, daxilində səhra və şərq bədəvilərinin şərqiləri olan bir italyan şairi- böyük Ungaretti şeirin "sirr və paralel bir ölçü" olduğunu yazırdı. Bəli, "sirr" adlandırdığı həyat dərinliyinin sirri ölçü ilə ifadə olunur və bu paradoksal görünür. Ancaq bu şeirin həmişə gəlib çatdığı bir paradoks növüdür: böyük ölçü, ritm, kompozisiya əsəri, ruhumuzda sonsuz və əbədi bir şeyin varlığını qavramaq imkanı açır.

Formaları incə, güclü və dəqiq olan ənənəvi fars poeziyası bunu yaxşı bilir. Və T.S Eliotun təlimini dinləyən çağdaş belə deyir: heç bir misra sərbəst deyil.

İcazə verin, Francesconun Sultanın görüşünə getməsi ilə əlaqədar ildönümlərindən əlavə bizi Nəsimi ilə birləşdirəcək digər bir yüzillikdən bəhs edim. İki yüz il bundan əvvəl böyük italyan şairi Giacomo Leopardi

"İnfinito"nu yazmışdır. Onu sizə ifa edirəm:

(İtalyan dilində)

Sempre caro mi fu quest'ermo colle
e questa siepe che da tanta parte
dell'ultimo orizzonte il guardo esclude.
Ma sedendo e mirando, interminati
spazi di là da quella e sovrumani
silenzi e profondissima quiete
io nel pensier mi fingo, ove per poco
il cor non si spaura. E come il vento
odo stormir tra queste piante, quello
infinito silenzio a questa voce
vo comparando. E mi sovvien l'eterno
e le morte stagioni e la presente e viva

e il suon di lei. Così, tra questa
immensità s'annega il pensier mio
e il naufragar m'è dolce in questo mare.

***

This solitary hill has always been dear to me
And this hedge, which prevents me from seeing most of
The endless horizon.
But when I sit and gaze, I imagine, in my thoughts,
Endless spaces beyond the hedge,
An all encompassing silence and a deeply profound quiet,
To the point that my heart is quite overwhelmed.
And when I hear the wind rustling through the trees
I compare its voice to the infinite silence.
And eternity occurs to me, and all the ages past,
And the present time, and its sound.
Amidst this immensity my thought drowns:
And to flounder in this sea is sweet to me.

***

Всегда был мил мне этот холм пустынный
И изгородь, отнявшая у взгляда
Большую часть по краю горизонта.
Но, сидя здесь и глядя вдаль, пространства
Бескрайние за ними, и молчанье
Неведомое, и покой глубокий
Я представляю в мыслях; оттого
Почти в испуге сердце. И когда
Услышу ветерка в деревьях шелест,
Я с этим шумом сравниваю то
Молчанье бесконечное: и вечность,
И умершие года времена,
И нынешнее, звучное, живое,
Приходят мне на ум. И среди этой
Безмерности все мысли исчезают,
И сладостно тонуть мне в этом море.

İyirmi yaşında bir oğlan tərəfindən 1819-cu ildə yazılmış bir şeir.
Leopardi, "külək" nişanəsi sayəsində sonsuz və sonlu iki dünyanı əlaqələndirir. Bibliya mədəniyyəti
Yunan mədəniyyəti ilə üst-üstə düşür. Bitkilər arasındakı külək, İlyas peyğəmbərin Tanrının səsini

tanınmasına bir işarədir. Şair sonsuzluğu, laməkanlığı təsəvvür etməyə çalışdı. Lakin buna nail ola bilmir, ürəyi sıxılır, qorxur ... Nişanə- sonsuz və sonlu iki dünya arasındakı görüş nöqtəsi olur. Nişanə - möcüzə kimi, insanı, sonu olan varlığı əbədi sonsuzluğa qovuşdurur. Bu məsələ uzun, möhtəşəm, çox aktualdır, onunla bağlı bir kitab yazmışam ("Külək kimi"). Bu şeirdə sonsuzluqdan qorxan yunan mədəniyyətinin paradiqmasından sonsuzluğu insanın dostu hesab edən yəhudi-xristian mədəniyyətinə keçid yer alır. Bugünkü görüşümüzdə aktual olan odur ki, Leopardi öz nəsr əsərlərində şairin "ikili" baxışından bəhs edirdi.

Əslində Nəsimi çox çətin və peyğəmbərcəsinə mənəvi və poetik macərəsi ilə iki dünyanın vəhdətini axtaranda, dünyanın ikili təbiətindən bəhs edəndə, insanı kamilləşdirmə cəhdində Leopardinin ifadə etdiyi "ikili" baxış fikrinə və "şirin batış" kimi sonsuzluqla bağlı təcrübəsinə bir növ yaxınlaşır. Əslində sonsuzluq lâ-mekân (لامكان), yersiz, sərhədsiz deməkdir. Lakin nişanə onu hətta sadə yerlərdə də təqdim edir. Dünyanı bir əlamət, bir əlifba olaraq görür. Çox bəyəndiyim Çarlz Baudelaire də özünün "Correspondances" də bundan bəhs edir.

(İtalyan dilində)

“Corrispondenze”

La Natura è un tempio dove pilastri viventi
lasciano uscire a volte parole sciamanti,
foreste di simboli gli uomini vi attraversano
mentre con sguardi familiari li osservano.

Come lunghi echi che da lontano si fondono
in una tenebrosa unione profonda
vasta come la notte e come l'albeggiare
i profumi i colori e i suoni si rispondono.

Vi sono profumi freschi come carni d'infanti,
dolci come oboi, verdi come praterie,
- e altri corrotti, ricchi e trionfanti,

l'ambra e il benzoïno, i muschi e gli incensi
realtà che si espandono infinite per le vie
e cantano i trasporti dell'anima e dei sensi.

***

Nature is a temple where living pillars
Let sometimes emerge confused words;
Man crosses it through forests of symbols
Which watch him with intimate eyes.

Like those deep echoes that meet from afar
In a dark and profound harmony,
As vast as night and clarity,
So perfumes, colors, tones answer each other.

There are perfumes fresh as children's flesh,
Soft as oboes, green as meadows,
And others, corrupted, rich, triumphant,

Possessing the diffusion of infinite things,
Like amber, musk, incense and aromatic resin,
Chanting the ecstasies of spirit and senses.

***

Природа — дивный храм, где ряд живых колонн
О чём-то шепчет нам невнятными словами,
Лес тёмный символов знакомыми очами
На проходящего глядит со всех сторон.

Как людных городов созвучные раскаты
Сливаются вдали в один неясный гром,
Так в единении находятся живом
Все тоны на земле, цветы и ароматы.

Есть много запахов здоровых, молодых,
Как тело детское, — как звуки флейты нежных,
Зелёных, как луга... И много есть иных,

Нахально блещущих, развратных и мятежных,
Так мускус, фимиам, пачули и бензой
Поют экстазы чувств и добрых сил прибой.

Biz şeir ilə sonsuzluq arasındakı əlaqənin mərkəzində dayanırıq. Mən Nəsiminin bəzi misralarını (Bir dostumun köməyi ilə ingilis dilindən italyan dilinə çevirdim, bir növ məşq etmiş oldum) tərcümə etdim, böyük Azərbaycan şairini Dante, Michelangelo, Tasso, Ungaretti, Montale, Luzinin dilində dinləsəniz, çox məmnun olaram. Bu mətn çox cəlbədidir, başqalarını da tərcümə etmək istərdim. Bu gözəllik üstünlük təşkil edir və insanı özünə çəkir.

“Sığmazam” qəzəlinin ilk hissəsindən bir parça italyan dilində:

"I due mondo possono entrare in me,
ma in questo mondo io non posso entrare.
Io sono la essenza senzaluogo,
ma nell'esistenza io non posso entrare.
I due mondi entrano in me, non io nei due mondi
(in questo mondo e nell'altro)
Io sono la fuoriluogo essenza, io non ho posto

né nel mondo dei Troni né quello terreno, Sì e A sono comprensibili in me (Dio disse "SIA" e il mondo fu).

Fuori dalle vostre parole, io essere silente,
non entro nelle Descrizioni e nelle Espressioni

L'universo è mio segno; il mio punto iniziale muove l'essenza
voi conoscete da questo segno che io non sto dentro il segno
con supposizioni e impressioni, nessuno può cogliere la verità.
Chi conosce la verità conosce
che io non sto nella supposizione e nella impressione
Guarda la forma e il concetto, conosci l'interno della forma
che io ho composto di corpo e anima,
ma io non sono nel corpo e nell'anima...

***

Məndə sıǵar iki cahan, mən bu cahanə sıǵmazam,
Gövhəri la məkan mənəm, kövnü məkanə sıǵmazam.
Ərşlə fər şu kafü nun məndə bulundu cümlə çün,
Kəs sözünü və əbsəm ol, şərhi bəyanə sıǵmazam.
Kövnü məkandır ayətim, zati dürür bidayətim,
Sən bu nişanla bil məni, bil ki, nişanə sıǵmazam.
Kimsə gümanə zənn ilə olmadı həqq ilə biliş,
Həqqi bilən bilir ki mən, zənnü gümanə sıǵmazam.

Surətə baxu mə'nini surət içində tanı kim,
Cism ilə can mənəm, vəli cism ilə canə sıǵmazam.
Həm sədəfəm, həm inci-yəm, həşru sirat ədinci-yəm,
Bunca qumaşu rəxt ilə mən bu dükanə sıǵmazam.
Gənci-nihan mənəm mən uş, eyni-əyan mənəm, mən uş,
Gövhəri-kan mənəm mən uş, bəhrəvu kanə sıǵmazam.

Ustad Nəsimiyə görə, Allah hər bir atomda yenidən canlanır, kainat Allahın əbədi üzü ətrafında fırlanır. "Tanrının üzü qalır"- bir neçə gün əvvəl Qahirədəki "Ayn Sharms" Universitetinin professoru, Riminidə Dantenin böyük tərcüməçisi olan Fadl birlikdə olduğumuz konfransda bunu söylədi. Və mən düşündüm: "amma mən övladlarımın da üzlərinin qalmasını istərdim"!

Nəsimi insan üçün ən böyük həqiqətin Quran olduğunu hesab edirdi ki, o da oxunmalıdır və qeyd edir ki, yeddi ünsürdən ibarət olan insan siması universal əlifbadan olan bir hərfdir. Nəsimi üçün insan Tanrının ən böyük təzahürüdür. Müqəddəs Kitab "Şöhrət" və İsa İncili isə "oğul" deyərdi.

Nəsiminin Məhəmmədin nəslindən gəldiyi və bu faktın onun əsrarəngiz simasını daha da müəmmalı hala gətirdiyi deyilir. Ayrıca, bununla da digər böyük şairlər olan Dante, eyni zamanda Şekspir və Homerə yaxınlaşır. Bəs şairin həyatı haqqında həqiqətən nə deyə bilərik? Və bu hər bir insanın həyatına sirr kimi hörmət etməyə xidmət etmirmi?

Mən sözsüz ki, İslam ilahiyyatının, onun zəngin və mürəkkəb tarixinin mütəxəssisi deyiləm. Nəsiminin pəzirasında güzgü üzərində əks olunan ulduzlar kimi müəyyən xəzinələri və müəyyən narahatlıqları görürəm. İnsanın Allahın ən yüksək təzahürü olduğuna inam məni xüsusi ilə valeh edir.

İtaliya və Qərb poetik mədəniyyətində, çıxışının əvvəlində adını qeyd etdiyim müqəddəs şair Francesco di Assisinin şərqisi böyük mənaya malik olub. Onun canlılar şərqisində Tanrı "cum" yəni zirvə" olaraq tərif olunur. Anası Fransadan olduğu üçün belə adlandıran Francesco italyan xalq danışığı dilində yazırdı. Onun İtalyan dilinin yaratıcıları arasında olduğu deyilir. Latın dilində ifadə olunan həmin "cum" yəni "zirvə" Tanrının öz yaratdığı canlılar tərəfindən tərifləndiyini göstərir. Və Allahın tərif edilməsi, yaratdıqlarına hörmətsizlik gətirmir. Allahın təzahürü onun yaratdığı canlılardır və bunlar arasında insan müəyyən bir şəkildə təsvir olunur. Lakin burada panteizmin heç bir forması yoxdur. Şərqdə təbiət bir canlıdır. Allah deyil. Biz Təbiətin övladları deyilik. "Matre" termini, ilahi bir analıq deyil, torpağın məhsuldarlığını göstərmək üçün yerlə əlaqələndirilmişdir. Qubbio qurdu ilə söhbət edən şair və müqəddəs bilir ki, təbiətdə də, hər canlıda olduğu kimi, məhdudiyət, düşmə, sürüşmə var. Franceskoda panteist ideologiyası və ya ilahi naturalizm formasını gördüyünü iddia edən hər kəs məsələdən məlumatsız olduğunu göstərmiş olardı. Günəş, su, ay, ulduzlar eyni insan kövrəkliyi və gözəlliyində olan qardaş və bacılardır. Tanrının böyük bir əlaməti varlıqların yaxşılıqlarında, hər şeydən əvvəl varlıqlarının pozitivliyində qəbul edilir. Dünya şərdən yaradılmayıb və pislik üçün yaradılmamışdır. Şeylərin varlığında tərif üçün bir səbəb var. Hər bir orijinal şair, Audenin dediyi kimi, mövcud olana mövcud olduğu üçün hörmət edir. Francesco bizə bu yolu göstərdi. Tərif təkə zirvə deyil, zəif və tərəddüdü bir poetik bilikdə həm də başlanğıcdır. Şərqdə səhnələşdirilən yaradıcılıq teatri əslində insanın hüsurunda yerinə yetirilir ki, insan da təbiət qanunlarını (səbəb və nəticə) dözərək əzab və bağışlanma jesti ilə pozan yeganə varlıqdır. Bu Bigongiari kimi böyük müasir şairlər tərəfindən araşdırılan bir sirdir. Sərbəst sevginin dadı əzab və bağışlanmanın qəbul edilməsidir. "Sevgin üçün" iki azad və inqilabi hərəkət. Gənc şair Montalenin "Acre de i limoni" ("Limonların ətri") şərqisində qeyd etdiyi kimi bağışlamaqda "təbiət səhvi" var. Müqəddəs şair bunu bilir və ölümü yaxınlaşanda şərqini bəstələməyi başa vurur. Alimlər tərəfindən bəyan edildiyi kimi, o, kəskin fiziki əzabları və ətrafındakı insanların parçalandığını hiss edir. Demək olar ki, kor, boş və zəhlətökən bir yerdə, İsa Məsihdən sonra tarixdəki ən dəhşətli dönüşüm və müqəddəslik hərəkətini görən insan yaralı da olsa oxuyur. Və bütün təbiəti çatlaq dodaqları ilə oxumağa çağırır. Hər yerdə Allahın səsini hiss edir. O, dünyanı Allahın əlifbası kimi oxuyur və şərqisində bəstələyir.

Nəsiminin Tanrısı dünya ilə qarışıq görünür, amma açıq şəkildə deyir ki, "yersizdir", sonsuzdur. Və bəlkə də bu panteizmdir? Dini təqiblərdə həyatını itirir, amma səsi qalır və yüksəlir.

W. Goethe, öz Divanında Nəsimini "ən şirin görüşlər və ən dərin sevgilər" in şairi olaraq xatırladır.

İtalyan şair bilir ki, sevgi poeziyamızın əsas mövzudur. Dante, İlahi Komediya sevgi səyahəti, Beatrice'nin səyahətini edir, bir qadın üçün heç kimin heç kimə yazmadığı şeylər yazır ...Vita Nova'nın sonunda onu Allahdan soruşur. İlahi Komediya bir çox sevgililəri səhnələşdirir, məsələn Paolo və Francesca. Paolonun "məmlük" eşq dəlisi kimi gördüyü yaddaqalan bir səhnə ... Və Petrarca öz mahnı kitabını Lauraya həsr edir. Birinci və ikinci arasında böyük fərqlər var. Dante, şad edən, dünyanın sirrini bilməyə aparan bir sevgidən bəhs edir. Petrarca isə peşman olunacaq bir sevgini təsvir edir. İnsanı əsl reallıqdan yayındıran sevgidən bəhs edir. Ancaq Hafez kimi böyük fars şairlərinin adları Avropa mədəniyyətinə xas olan sevgi təcrübələri bir bilik kimi dəfələrlə müqayisə olunub! Bilik kimi sevgi poetik təcrübənin əsasıdır. Bunu mədəniyyətlərin qovşağında olan bir şair yazıb. Parisə mühacirət edən Litva şairi, Nobel mükafatı laureatı olan qardaşı oğlu Çeslav Miloşts tərəfindən xatırlanan Oscar Miloszc: "poeziya gerçəkliyin emosional izidir". Sevgisiz bilik deyil, qədim şairlər bunu bilirdilər və yeni elm adamları və psixoloqlar da bunu bilir. Bu gün çoxlu imkanları olan, həddindən artıq texnoloji və çox gücə sahib olan dünyamız fenomenlərin təsiredici bilik gücünə ehtiyac duyur. Bu poeziyanın, yəni bəşəriyyətin mövzusu olmaq üçün lazımdır. Lakin bunun üçün bizə şairlər və zəvvarlar lazımdır.

Nəsiminin "Etməgil" qəzəlindən bir parça:

غل ائتمه كڭ ديلرسه ائتمك نهان مندن اوزكى
غل ائتمه كڭ ديلرسه ائتمك روان ياشاڭ گوزلرم
طاغدوب سن زلفكى مسكين اوزره نسرين برك
غل ائتمه كڭ ديلرسه ائتمك خانمان بى عاشقى

Üzünü mөndөн nihan etmөk dilərsən, etmөgil!
Gözlərim yaşın rəvan etmөk dilərsən, etmөgil!

Bərgi-nəsrin üzrə mişkin zülfünü sən dağıdıb,
Aşiqi bixaniman etmөk dilərsən, etmөgil!